

festis, suavissimas reputat pecunias, et illis sine freno et modo inhiat; ut de illo merito dictum sit a Magno Basilio: „Canes accipientes mansuefiunt, foenerator accipiens amplius irritatur; et quia avaritiam sequitur superbia et vanitas et luxuria et gula et omne malum, merito dictum est: „Superbo oculo et insatiabili corde, cum hoc non edebam“¹ Nocet etiam usura privatis bonis, quia, Deo ita permittente et ordinante, etiam alia juste parta solet consumere, scriptura dicente: „Ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt“² et rursus: „Custoditur justo substantia peccatoris“³ et alibi: „Vae qui congregat avaritiam malam domui suae . . . et liberari se putat de manu mali“⁴ et iterum: „Qui coacervat divitias usuris et foenore liberali, in pauperes congregat eas.“⁵

19. Nocet etiam usura publico, tum quia impedit negotiationem, quae publico prodest, dum multos artifices habet occupatos suis meritis, multos etiam ministros; quae prodest principibus, quibus solvit vectigalia, et provinciis, quibus vel copiam rerum vel pecuniam affert. Quae bona omnia e medio tollit usura, quia usuris vacans sibi solus prodest, paucos occupat ministros, pauciores artifices, et quum omnibus noceat, nulli prodest. Est etiam causa penuriae, tum quia usurarii non libenter mutant pauperibus, qui terram colunt, et ideo agri saepe incolti manent, tum etiam quia artifices et mercatores, ad usuram accipientes, carius merces vendunt.

Remanent etiam multi otiosi, dum ex mutuo dato vel accepto vivunt. Pignora etiam consumuntur et alio vendenda mittuntur. Ex quo etiam penuria consequitur. Nascuntur etiam discordiae in civitatibus ex invidia et odio pauperum erga divites, praesertim si ab eis expoliati sunt. Nocet etiam publico in hoc, quod multos involvit culpa et poena usurae: utpote haeredes et legatarios, domesticos recipientes ab eis dona vel salaria, mutuantes eis, eos absolventes, elemosynas vel oblationes ab eis susci-

¹ Ps. 100, 5.² Prov. 13, 22.³ Prov. 28, 8.⁴ Job. 15, 34.⁵ Habac. 2, 9.

pientes, vel sepelientes, locantes eis domos, sustinentes eos in suis terris, statuta in eorum favorem facientes, vel facta servantes, tutores, eos sepelientes, notarios, testes, pararios, ministros, socios, officiales, fiventes etc.

20. Solet quoque Dominus flagella sua immittere usurariis populis, dum aqua vel igni vel bello vel peste in eos saevit. Unde David dicit: „Praecipita, Domine, divide linguas eorum, quoniam vidi iniquitatem et contradictionem in civitate; die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas, et labor in medio ejus et injustitia; et non deficit de plateis ejus usura et dolus.“¹ Solet etiam Dominus hujusmodi usurarios infamia punire et eos publico odio et irrisione exponere. Quibus illud Salomonis convenit: „Qui relinquunt iter rectum et ambulant per vias tenebrosas; qui laetantur, quum male fecerint, et exultant in rebus pessimis; quorum viae perversae sunt et infames gressus eorum.“² Insipientia ergo et blasphemia est, asserere, respublicas sine usura durare non posse. Quum enim Deus velit civitates usque in finem manere, si sine usura permanere non possent, procul dubio usuram non prohibuisset, falsoque promississet: „Quaerite primum regnum Dei et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis.“³ Quod experientia docuit primaevos christianos et docet quotidie vere credentes.

Vanum est ergo dicere, quod non inveniretur, qui mutaret, saltem non commode inveniretur; quia ubi prohibita esset mutatio usuraria, inveniretur gratuita; et praestaret, quod quaerens mutuum, ut otia retur vel luderet vel cupide et injuste negotiaretur, non inveniret; pro aliis autem, qui vere egerent, posset constitui pietatis mons; et praestaret pauca ob hanc causam, quam tot mala ex usuris orta perpeti.

Caput IX. Casus, qui videntur usurarii et non sunt.

21. Quia ex rei definitione juxta Aristotelis doctrinam pendet solutio quaestionum, quae oriri possunt de re

¹ Ps. 54, 10—12. ² Prov. 2, 13—15. ³ Luc. 12, 31.

definita, ex definitione usurae possunt decidi casus, in quibus videtur esse usura, et non est, et etiam illi, qui sunt manifeste usurarii; hi enim contractus, quibus ipsa usurae definitio revera convenit, revera usurarii sunt; illi autem, quibus videtur convenire, sed revera non convenit, vere non sunt usurarii.

A quibus ut incipiamus, sciendum est, quod quum ad usuram duo requirantur, nempe amplius sperare vel accipere, et hoc ratione mutui, ex duplici capite excusatur contractus aliquis ab usura: 1° ex eo, quod id, quod accipitur, non est revera amplius, 2° ex hoc, quod, quamquam sit amplius, non accipitur ob mutuum.

22. A quo secundo capite incipiendo, dicimus, duas esse causas aliquid plus accipiendi, non ex mutuo, sed alia de causa. Prima est donatio, secunda est poena imposita. Quum ergo aliquid ultra sortem accipitur a mutuante, non ob mutuum, sed ob donum vel in poenam mutuum accipientis, non committitur usura, modo adsint conditiones requisitae. Pro quibus primo in casu, donationis scilicet, notandae sunt sequentes regulae.

1^a regula est: Quando Joannes mutuans Petro accipit ab eo aliquid ultra sortem, gratiose id accipiendo et putando, quod ille gratiose donat, sicut revera libere donat, modo non sit infamia accipientis vel aliorum scandalum, non est usura vel peccatum, etiamsi forte praecesserit mala mens sperans ob mutuum vel pactum usurarium vel exactio, a quibus tamen ante liberam acceptionem resipuerit. Dicitur autem in hac regula: modo non sit infamia accipientis vel aliorum scandalum; quia ubi alterum horum interveniret, peccatum esset, quum teneatur homo plus diligere et famam propriam et proximi salutem, quam divitias. Ubi autem haec non interveniunt, non esse usuram, probatur primo ex usurae definitione, quia ad usuram opus est, ut acceptio vel spes sit ob mutuum, qualis hic non intervenit. Deinde quia libera et legitima donatio dominium transfert in libere acceptantem, ubi non intervenit mutuum; ergo etiam interveniente eo, quum non perimat vim donationis. Denique sine simoniae vitio

est, sponte oblata acceptare, ut habetur q. 2. c. Sicut¹ et Extra De simonia c. Dilectus;² ergo etiam sine usura et injustitiae vitio est mutuanti Joanni, acceptare quod sponte ei offert Petrus.

23. 2^a regula est: Ubi Joannes gratiose acceptat, et, invincibiliter ignorans, credit Petrum sponte donare, qui tamen revera non donat gratiose, sed ob mutuum, Joannes sine usura accipit, et licite potest rem detinere, quamdiu permanet in hac ignorantia; modo, ut dictum est, non interveniat infamia vel scandalum. Haec etiam regula probatur sicuti prior; quia perinde est Joanni, ac si Petrus sponte donasset; et ideo licet illi rem possidere, sicut illi, qui emit rem furto sublatam, quam omnino putat esse vendentis.

3^a regula est: Ubi Joannes gratiose quidem acceptat, credit tamen vel probabiliter dubitat, quod alius gratiose non det (ut revera non dat), tenetur ei restituere; si autem dubitaret improbabiler, deberet vel dubium deponere vel rem restituere. Haec regula etiam probatur, quia quum revera, ut ponimus, Petrus non donet, et Joannes ita credit vel dubitat, nec est in eum translatum dominium, nec est bonae fidei possessor, et ideo debet restituere.

24. 4^a regula est: Si Joannes acceptat gratiose a Petro revera gratiose donante, quem tamen credit vel dubitat non donare gratiose, vel saltem improbabiler id dubitat, tenetur vel restituere vel rem ipsam scire vel dubium improbabile deponere; alias enim, quum perinde sit Joanni ac si Petrus non gratiose daret, non possidet bona fide.

5^a regula est: Si Joannes gratiose non acceptat quod dat Petrus, sive gratiose id det, sive ob mutuum, tenetur ei restituere; quia quum noluerit gratiose acceptare, non est translatum in se dominium, sicuti etiam nolens accipere rem gratiose oblatam, si eam furatur, tenetur restituere.³

¹ Cap. 4. qu. 2. causae I.

² Cap. Dilectus 28 (V. 3).

³ Verba quia usque ad restituere desunt in Ms. I.

6^a regula est: Ubi Petrus acceptat gratiose a Joanne gratiose offerente, sed cum hoc se infamat vel alios scandalizat ob probabiles conjecturas, quod donatio non sit libera (quales sunt, quod Petrus dans est pauper, vel illiberalis nec donare solitus, vel quod Joannes accipiens solet usuram exercere, nec solet mutuare vel saltem cito exigit a non dante quid ultra sortem, vel solet innuere, ut aliquid sibi donetur) qui, inquam, ita acceptat, debet vel purgare alia via infamiam et scandalum, vel si solum id juvat, debet etiam restituere acceptum, quia fama vel anima proximi rei familiari est preferenda.

25. Secunda causa, ob quam ultra sortem licet accipere citra usuram, quia non est ob mutuum, est poena, sive a lege statuta, sive a iudice, sive conventionalis sit, sive ex consuetudine, ut est illa, quod tutor, habens pupilli pecuniam, intra certum tempus emat illi praedium, vel solvat illi 5 pro 100 quotannis. Ut autem haec poena licite exigi possit, opus est quinque conditionibus.

1^a conditio est, ut poena sit moderata, scilicet nec tam parva, non moveat ad solvendum adveniente termino solutionis, nec tanta, ut gravet nimis solventem.

2^a est, ut imponens vel taxans poenam et creditor malit, debitorem in termino praefixo solvere, quam eum obnoxium esse poenae impositae. Tenemur enim velle, ut proximum culpam et poenam fugiat potius, quam in eam incurrat.

3^a est, quod debitor non sit sine culpa sua tam impotens, ut creditor ei potius teneretur mutuare; veluti si incideret in calamitatem aliquam vel captivitatem. Tunc enim sine culpa et injuste puniretur poena jam dicta.

4^a conditio est, quod, ubi poena est conventionalis, caveatur infamia creditoris et non credatur probabiliter futurum scandalum, veluti si creditor soleat mutuare ad usuram et poena taxetur incurrenda singulis annis vel mensibus, ut solet taxari in usuris; vel si creditor, quod termino praefixo solvere non poterit.

5^a conditio est, quod ubi poena taxatur a iudice,

non sit idem iudex et creditor; alias enim facile infamiam incurreret et alios scandalizaret.

His ergo conditionibus servatis, non est usura poenam dictam exigere, quia non est ob mutuum, quum mallet illud suo tempore habere sine poena, quam quod ille poenam incurreret. Non est etiam ibi alia injustitia, etiam si nullum damnum vel interesse creditor patiatur, quia quum melius sit, proprium dominum post terminum praefixum sua possidere, et non possidere sit exosum, poterit creditor, consentiente debitore, cum eo de poena convenire, si tempore praefixo non solvat. Potest etiam iudex vel legislator poenam taxare, et creditor eam exigere, quia volenti vel merenti non fit injuria.

26. Quia ad usuram non solum opus est, ob mutuum accipere, sed quod acceptum sit amplius, id est quid ultra sortem, ex hac particula duae etiam causae oriuntur, unde amplius accipere sine usura licet; 1^a est interesse interveniens, 2^a est debitum ejus, quod accipitur.

27. Et quoad interesse quidem 1^a regula sit, quod quando quis mutat, et ob mutuum incurrit in aliquid damnum, potest citra usuram et injustitiam totius illius damni compensationem ultra sortem accipere, modo debitor sciat, se id damnum debere resarcire; quod adiungitur, quia fortassis debitor inveniret aliquem, qui sine damni incursione illi mutualet. Quod autem haec regula vera sit, patet in primis, quia benefaciens, ubi non debet, servandus est indemnus, ut habetur ex capite Pervenit De fideiussoribus.¹ Quamvis enim quis teneatur gratis mutuare, non tamen tenetur communiter gratis damnum pati, et ideo justum est, ut id resarciatur. Deinde in commutationibus, ubi servatur aequalitas, nulla injustitia committitur; sed in casu, de quo quaeritur, servatur aequalitas, quia qui mutat exempli gratia 100, pro quibus voluit 10 usurae, vel qui vendidit rem, quae 100 et 10 valebat, non censendus est mutuare 100, sed 100 et 10. Ideo si 100 et

¹ Cap. Pervenit 1 (III. 22).

10 reddantur, nulla est inaequalitas, vel injustitia. Ideo licet fideijussori expensis ejus, pro quo fideijussit, accipere ad usuram, ut tempore praefixo solvat, ut habet c. Provenit De fideijussoribus. Quinimo ubi is, pro quo fideijubet, esset solvendo par, nec vellet solvere, quamvis fideijussor posset mutuo sine usuris accipere, liceret ei accipere ad usuras, quia non tenetur pro hujusmodi se astringere gratis mutuantii.

2^a regula: quod, ubi per mutuum cessat lucrum, licet ob lucrum cessans aliquid accipere, modo serventur conditiones infra ponendae. Quae regula probatur 1° ex cap. In civitate De usuris,¹ ubi dicitur licere, pluris vendere ad tempus, quam ad praesens currat, ubi dubitatur, quod tempore solutionis plus merx est valitura; quod quidem ob id concedi videtur, quia cessat lucrum pecuniae usque ad tempus detentae. Cap. etiam Salubriter De usuris² conceditur genero, ut fructus possessionis percipiat absque hoc, quod computatur in sortem ob dotem nondum solutam. In Clementina quoque De religiosis cap. Religiosi,³ jubentur religiosi satisfacere pro dissuasis legatis. Quae omnia fundari videntur in hoc, quod licet ob lucrum cessans aliquid accipere. Quod licere, ratione ipsa probari videtur; quia qui non consentienti, nec ad id obligato dat impedimentum lucri, illud ei tollere videtur; ut si quis impediret agrum vel arborem, ne fructificaret, vel impediret quis artificem vel mercatorem iturum ad nundinas, non dubium, quin teneretur resarcire illi lucrum cessans. Neque dici potest, ob id non licere, quia pecunia non est nata fructificare; quia satis est, quod sit instrumentum industriae, quo quis lucrari possit; nam qui detinet instrumentum artificii, quo lucraretur, tenetur ei de lucro cessante. Nec etiam constat, quod mutans hoc ipso, quod in mutuo consentit, consentit etiam, ut cesset lucrum; non enim est necessarium, ut consentiens in id, quod antecedit, consentiat etiam in id, quod consequitur; consentire enim quis potest in peccatum et non in poenam. Artifex

¹ Cap. 6 (V. 20).

² Cap. 5 (V. 20).

³ Cap. 1 (V. 7.) Sed titulus inscribitur *De privilegiis*, non *De religiosis*.

quoque vel iturus ad nundinas consentire posset, ut domi reclusus retineretur absque hoc, quod admitteret jacturam lucri cessantis. — Quod ut juste accipiatur, aliquot conditiones exiguntur ex parte mutuantis, aliae ex parte mutuo accipientis, aliae ex parte ipsius lucri cessantis.

28. Ex parte quidem mutuantis 1^a conditio est, ut malit pecuniam suam retinere, et in aliis negotiis occupare, quam illam dare mutuo; quia plus tenetur expetere idem lucrum sine proximi gravamine, quam cum eo. 2^a conditio est, ut lucrum cessans accipiens non se ipsum infamet, neque alios scandalizet infirmos vel ignorantes, quia debet praeferre propriam famam et proximi non malitiosi conscientiam pecuniae. Ad quod juvaret coram judice contractum hujusmodi facere; sic enim obviaretur scandalo et infamiae.

29. Ex parte autem accipientis mutuum 1^a conditio est, ut sciat se pro lucro cessante satisfacturum, quia alius fortassis sine hoc mutualet. 2^a conditio est, ut non ita egeat, quod alius teneatur ei mutuae, et ille tantum sortem reddere possit; nam si esset in extrema necessitate vel quasi extrema, teneretur ei vel donare vel mutuae, ut reddat solam sortem, si potest.

30. Ex parte autem lucri 1^a conditio est, ut vere tantum lucrum licitum cesset, quantum accipitur; nam si fictum esset illud lucrum, vel si non tantum esset, injustitia committeretur. Et ideo usurarii sunt, qui non potentes vel nolentes alias negotiari, dum mutant pecunias suas, aliquid ratione lucri cessantis accipiunt. Illi etiam sunt usurarii, qui, licet cesset aliquod lucrum, tamen plus exigunt, quam sit illud lucrum sibi cessans; vel qui, licet tantumdem exigant, non deducunt tamen expensas, quas in eo recuperando fecerunt; vel qui, eis deductis (quia lucrum in potentia minus valet, quam in actu) nihil diminuant de lucro ob hanc potentiam, nisi forte tam propinqua illa esset, ut fere habeatur lucrum in manibus; tunc enim nihil oporteret ex eo deducere. Praedicti igitur omnes eo usurarii sunt, quod illud lucrum, quod exigunt, non vere eis cessat, quia fictum est vel omnino

vel ex parte. Ideo restituere tenentur, vel totum, si totum est fictum, vel partem, si ex parte. Ut autem sciatur verum lucrum cessans, vel expectari potest, ut videatur, quid lucrabitur pecunia aequalis mutuatae, quae in similibus mercibus occupanda erat; vel si hoc fieri non possit, ad arbitrium prudentis et justi mereatoris taxari potest, quid illa pecunia verosimiliter esset lucratura, deductis deducendis, et illud pro justo haberi debet, sive plus sit, sive minus, quam re ipsa succederet. 2^a conditio est ex parte lucri, quod lucrum tale cesset ob mutuum, alias non cessaturum; ideo qui propter incertitiam suam, vel negligentiam, vel malitiam, vel voluntatem cessat lucrari, et non ob mutuum, nihil potest recipere ratione lucri cessantis; et ideo, qui ultra mutuum habet pecunias superfluas, et quas juxta prudentiae regulas non sit necesse domi servare, debet restituere, si quid ratione lucri cessantis accipit ab eo, cui mutuavit. 3^a conditio est, quod lucrum cessans non exigatur statim, quum fit mutuum; quia evenire posset, si id fieret, ut tantumdem solveret quis pro interesse minoris, ac majoris mutui. Contingeret etiam, nihil mutuo accipientem solvere interesse, ac si accepisset. Nam si quis mutat exempli causa 15, ex quibus 5 esset lucraturus, si illa 5 statim mutuans perciperet, mutuaret tantum 10, et pro illis tantum interesse exigeret, ac si 15 mutuaret. Si contingeret etiam quod 15 esset lucraturus, et illa 15 statim perciperet, mutuo accepturus nihil accipiens, remaneret obligatus ad 15 solvendum, ac si ea mutuo accepisset.

His ergo conditionibus servatis, licet pro lucro cessante aliquid accipere. In hoc autem errant mercatores, quod, quum audiunt licere ob damnum emergens vel lucrum cessans aliquid ultra sortem accipere, id passim licere putant, nulla conditione observata, quum tamen tam multae requirantur, ut vix simul conveniant. Ideo si fieri posset, salubrius esset, ab hujusmodi interesse accipiendo abstinere.

31. Quia autem licet ob interesse aliquid ultra sortem accipere, ubi condiciones jam dictae serventur, merito for-

tassis videtur cuidam moderno doctori, scilicet Joanni de Medina, quod si quis absque infamia et scandalo viveret ex hoc, quod suas pecunias indigentibus mutuaret, et non ob mutuum vel ob tempus, sed ob onera pretio aestimabilia, quae ibi occurrunt, moderatum lucrum acciperet, licite id faceret. Onera vero ibi occurrentia pretio aestimabilia sunt, pecunias quaerere, numerare, scribere, periculo mutuum exponere, timor et anxietas justa, quod debitor non solvat, expensae in recuperatione, victus et salaria ministrorum, damnum emergens vel lucrum cessans; ob quae omnia procul dubio pretium reddi potest. Quia si reipublicae in hoc serviret, vel monti pietatis, juste lucrari posset; sicut etiam campsor minutus ob similia onera juste lucratur, etiam ubi pecuniam non mutat, sed pro alia commutat. Ergo ob similia onera licebit jam dicto quid accipere; quia, licet mutuum gratis debeat fieri, non tamen tenetur quis dicta onera gratis subire; nam et iudex gratis judicare debet et testis testificari et minister ecclesiasticus visitare, non tamen tenentur itineris expensas et onera gratis subire ob munera sua exercentia. Dictum est autem, quod sine scandalo et infamia tale munus exerceatur; quia qui, relictis aliis negotiis, sponte et ex electione talibus mutuis solum vacant, merito habentur infames et usurarii, et eis nullum lucrum cessat, quia nolunt alias licite lucrari, et solum licitum lucrum cessans est compensandum. Ideo sine publica potestate non videretur talis modus vivendi introduci posse.

32. Ex eodem principio haberi potest, licere monti pietatis ab his, qui mutuo accipiunt, pignoribus datis, aliquid exigere, non ad capitale montis augendum, sed ad alendos ministros. Quia quum tales ministri his, qui mutuo accipiunt, serviunt, ab eis alendi sunt; sicut advocati et medici et campsores, licet ministri publici sint, ab eis tamen, quibus inserviunt, aluntur. Merito igitur concilium Lateranense sub Leone X.¹ tale opus laudabile et merito-

¹ In bulla *Inter multiplices* in sess. X. 4. Nonas Maji 1515 publicata, ubi inter alia legitur: „Ea propria est usurarum interpretatio, quando

rium definit; ubi non intendit approbare ipsum gratiosum mutuum, quia de hoc non erat quaestio, sed probat, quae in illo opere interveniunt. Ideo non movent, quae quidam obijciunt, nempe ministros servire communitati, et ideo ab ea praemiari debere, et non a pauperibus; quia non illi, sed pauperibus serviunt. Licet etiam aequae solvant, quorum pignora egent minori opera, atque illi, quorum egent majori, hoc fit, quia non potest praecise valor operae² taxari. Ideo si quid plus minusve justo datur, subintelligitur tacita donatio ejus, ad quem pertinet. Licet etiam, qui plus temporis retinet mutuum, plus solvat, hoc non fit ratione mutui, sed ratione majoris laboris ministrorum montis in conservandis pignoribus. Quamvis autem, quae porriguntur ministris, sint quinque pro centenario quotannis, non tamen licet mutuantiibus 5 pro 100 ordinarie accipere, quia usura est. Secus autem habet res in monte pietatis, quia illa 5 non pro mutuo redduntur, sed pro salario ministrorum.

33. Secunda causa, quare id, quod videtur amplius accipi quam mutuatum fuerit, sine usura recipitur, est quum revera non est amplius, quia alias erat debitum ipsi accipienti.³

videlicet ex usu rei, quae non germinat, nullo labore, nullo sumptu, nullo periculo lucrum foetusque conquiri studetur. . . Sacro approbate concilio declaramus et definimus, montes pietatis antedictos per respublicas institutos et auctoritate sedis apostolicae hactenus probatos et confirmatos, in quibus pro eorum impensis et indemnitate aliquid moderatum, ad solas ministrorum impensas et aliarum rerum ad illorum conservationem, ut praefertur, pertinentium, pro eorum indemnitate duntaxat, ultra sortem absque lucro eorundem montium accipitur, neque speciem mali praefertur, nec peccandi incentivum praestare. neque ullo pacto improbari, quinimo meritum esse ac laudari et probari debere tale mutuum et minime usurarium putari. . . Omnes autem religiosas et ecclesiasticas ac saeculares personas, qui contra presentis declarationis et sanctionis formam de caetero praedicare seu disputare, verbo vel scriptis, ausi fuerint, excommunicationis latae sententiae poenam, privilegio quocunque non obstante, incurrere volumus.⁴ Hardinini Coll. Conc. IX, 1773.

² Ms. I. operum. Ms. II. opum. ³ Vide supra pag. 247.

Et de hoc sit regula: licere mutuanti, cui alias juste quid debetur, illud debitum ultra sortem exigere, servatis requisitis conditionibus. Quarum 1^a est, quod illud non accipiatur ratione mutui, quia gratis fieri debet; 2^a quod vitetur infamia et scandalum; 3^a quod alia via juris non possit suum recuperare. Quibus servatis, ex eo patet, regulam esse veram, quia servatur aequalitas. Ratione enim mutui non recipitur, nisi quod mutuatum est; et quod amplius redditur, jam ab eo ablatum fuerat.

34. Ex quo etiam varii casus, ut justii, et minime usurarii, decidi possunt.

Primus est: Mutuo centum, ut illa solvas ratione mutui, et insuper alia 10 alias debita. Hic non committitur usura, ut jam probatum est. Non autem liceat dicere: Mutuo 100, ut reddas 100 et 10 ratione mutui; si tamen diceretur, non tenerer restituere, quia illa 10 sunt mea. Secundus: Licite mutuo haeredi, qui solvat legatum vere mihi factum, sed in testamento minus legitimo. Tertius: Licite mutuo pacto, quod jures, te redditurum tali die, vel quod dabis pignus, quia hic nihil lucror, sed securitatem mihi debitam exposco. Quartus: Licite mutuo hosti injusto et qui me gravavit pacto, quod resarciat gravamen illatum, modo id faciam sine infamia et scandalo, et non ratione mutui, sed debiti, et modo non sit alia via juris, qua mea recuperem, et modo auctoritate principis non sit illi hosti juste indictum bellum, ut habetur c. Ab illo.¹ Sic etiam licet repressalia facere, ubi certum est, quod princeps nollet facere justitiam. Et ob hanc causam excusantur Judaei vel furantes ab Aegyptiis, vel dantes ad usuram Chanaanais, quia hostes erant et auctoritate Dei, quasi principis, id faciebant. Quintus: Licite mutuo etiam illi, qui non est hostis, ut reddat mihi, quod alias debet; modo scandalum et infamia cesset, et alia via non possim mea habere. Sextus: Licite dominus feudi, id loco pignoris habens, ob mutuum fructus ejus accipere potest, non eos computando in sortem, ut habetur cap. Conque-

¹ C. Ab illo 12. (Causa 14. q. 4)

stus De usuris;¹ quod quidem licet ratione contractus feudatarii, cuius natura fit, ut cum feudo transeat ejus usus seu fructuum perceptio, feudatario interim libero ab onere et servitio; quodsi persolveret, deberent fructus feudi in sortem computari, sicut universaliter fructus pignoris computandi sunt in sortem, deductis expensis factis in eis recuperandis, nisi forte ratione interesse vel doni vel poenae non computentur. Septimus: Licite clericus, habens a laico loco pignoris beneficium alias suum, fructus ejus percipit absque hoc, quod supputentur. Octavus: Habens pro pignore agrum suum, licite percipit ejus fructus, non eos in sortem supputando, quia sui sunt, ut habetur De usuris cap. 2.² Nonus: Licite mutuo judici vel alicui potenti, ne injuste me gravet et vexet; quia in hoc nihil ultra id, quod debetur, mihi datur. Decimus: Licite mutuo rustico, ut colat agros meos, sicut alias tenetur, quia ad id se obligavit.

Caput X. Casus usurarii, qui tales ex usurae definitione cognoscuntur.

35. Ut ex definitione usurae vidimus casus licitos et minime usurarios, quos ad quatuor capita reduximus, nempe ad donum, poenam, interesse et alias debitum, ita etiam ex eadem definitione videri possunt casus illiciti et usurarii Januae frequentiores. Ubiunque enim aliquid ultra sortem accipitur, nulla ex quatuor dictis causis subsistente, quae ab usura contractum excuset, censendus est usurarius. Quod in exemplis sequentibus, mercatoribus Jauensibus satis familiaribus et usitatis, videre licet.

36. Primum ergo exemplum est: Mercator Januae vel Neapoli mutat imperatori quandoque cum pignore, quandoque sine eo; eo tamen pacto, ut in loco, ubi fit mutuum, recipiat usque ad solutionem 12 vel 14 vel 16 quotannis; et eadem proportione lucratur interesse, si non solvitur suo tempore. In hoc casu usura committitur, quia illa,

¹ C. Conquestus 8. (V. 19).

² C. Quoniam 2. (V. 19).

quae solvuntur ultra sortem, non donantur, ut supponitur, sed tantum et dantur et accipiuntur ob mutuatum pecuniam. Deinde non accipiuntur ratione poenae, quia nulla poena est statuta a lege vel conventa. Nec etiam dantur, quod debeantur; quia quamvis dicant Jauenses, ob direptionem suae urbis teneri illis ad multa imperatorem, tamen deberet constare prius, direptionem injuste fuisse factam et imperatoris culpa, et se tantum et non amplius lucrari cum illo, quantum in direptione amiserint. Quae probare vix possunt; nam qui cum imperatore ditati sunt ex his mutuis, parum (ut fertur) in direptione perdidit; illi autem, qui majorem tunc fecerunt jacturam, vix commercium habent cum imperatore.

Nec etiam excusatur hic casus ob interesse lucrantis; primo quia multi ex his, qui mutant principibus, decreverunt alias, non licite negotiari; ideo non cessat illis justum lucrum. Deinde ubi negotiarentur, sciunt, se non tantum lucraturus communiter, et fatentur, se nunquam duros esse suas pecunias principibus, nisi longe plus ab illis acciperent, quam ab aliis mercatoribus. Infamant praeterea se, et alios scandalizant, praebentque ita mutantibus principibus injustorum bellorum fomentum, quae sine pecuniis non fierent. Ideo non habet locum lucrum cessans, et consequenter contractus est usurarius.

Secundum exemplum sit: Fit proclamatio Lugduni nomine regis Galliae, qua promittuntur 3 vel 4 singulis nundinis, 10, 12 vel 16 quotannis donanda mutuantiibus regi 100, et idem fore lucrum de interesse non soluto suo tempore. Hic etiam contractus usurarius est. Quum enim lucrum hoc non sit mercatoris mutuantis, nec ratione poenae illi datur, nec ratione interesse, ut in praecedenti exemplo ostensum est, solum superest dubium, non forte a rege illi donetur, et a mercatore gratiose accipiatur, gratiose quoque regi mutuetur. Sed nullum plane horum est verisimile. Rex enim mercatorem non cognoscit, ut illi dona exhibeat. Non est etiam verisimile, quod reges donent per nundinas, ubi usurae solvi soleant. Minus etiam est verisimile, quod de suo dono velint usuras solvere.